

EPOCA MODERNĂ ȘI REVOLUȚIA DEMOCRATICĂ ROMÂNĂ DIN 1848

Dr. Dorina N. Rusu

Eveniment de excepțională însemnătate în procesul complex al devenirii României moderne, revoluția de la 1848, de la care anul acesta se împlinesc 140 de ani, a relevat în toată plenitudinea aspirațiile multiseculare ale poporului român de neatinare, unitate și progres social. „Revoluția burghezo-democratică devenise în toate țările române — subliniază secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — o necesitate obiectivă pentru descătușarea energiilor creatoare ale națiunii, pentru înscrierea ei pe orbita civilizației moderne, pentru împlinirea visului secular — unirea în granițele unei singure țări”¹.

Încadrându-se în contextul mai larg al evenimentelor revoluționare ce cuprinsese în primăvara anului 1848 întreaga Europă², revoluția burghezo-democratică română nu a fost o creație sau influență străină, ci a reprezentat rezultatul firesc al evoluției societății românești, expresia aspirațiilor legitime ale poporului român de a înlătura servituțile feudale și a-și făuri o viață liberă și independentă. Subliniind rădăcinile istorice ale revoluției române de la 1848, marele democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu afirma pe bună dreptate că ea nu a fost „un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Causa ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt 18 veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”³.

Raportată la procesele petrecute în structurile civilizației românești, revoluția română de la 1848 a fost actul istoric necesar în procesul devenirii națiunii moderne. Dezideratele de dreptate socială și eliberare națională — afirmate în cele două revoluții anterioare de la 1784 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan și de la 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu — au fost amplificate acum și generalizate la scara întregii societăți, impunându-se, mai mult ca oricînd, transpunerea lor în practică.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Edit. Politică, 1973, p. 450.

² La 31 decembrie 1847/12 ianuarie 1848 a izbucnit răscoala populară de la Palermo; la 10/22 februarie 1848 s-au declanșat agitațiile populare din Paris — preludiul revoluției, care la 13/25 februarie a proclamat Republica franceză; la 15/27 februarie a izbucnit revoluția în statele germane; la 29 februarie/11 martie în Cehia se declanșă o puternică mișcare populară, urmată de cele de la Viena (1/13—3/15 martie) și Pesta (3/15 martie).

³ N. Bălcescu, *Opere*, vol. II, București, Edit. Academiei, 1982, p. 107.

Această cerință era determinată de însuși stadiul de dezvoltare al țărilor române, unde veritabilele „revoluții” din domeniile demografic, agrar, industrial și ideologic ce avuseseră loc la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale celui următor și-au pus cu putere amprenta asupra evoluției generale a societății românești⁴. Progresul realizat pe plan demografic și economic impunea tot mai mult îndepărtarea vechilor structuri feudale și înlocuirea lor cu altele noi, moderne. În același timp, antagonismul dintre caracterul noilor forțe de producție și vechile relații de producție se manifesta și pe plan social și politic, în conflictul dintre burghezie — clasă aflată în plină ascensiune — și marii stăpîni de pămînt, ce controlau aparatul de stat și beneficiau de „protecția” imperiilor limitrofe. Acestui conflict i se adăuga, în Transilvania, și unul de ordin național, dintre români — marea majoritate a populației — și o minoritate națională, dar care deținea cele mai însemnate locuri în ierarhia socială și politică a țării. Considerați tolerați pe pămîntul pe care trăiau și munciau neîntrerupt de veacuri, românii revendicau deplina egalitate în drepturi, precum și unirea cu frații lor de peste Carpați, atît de răspicat formulată la 1784 de Horea, care avea să devină „simbolul renașterii Daciei”⁵. Așa după cum remarcă același Nicolae Bălcescu, la 1784 s-au definit „drepturile nației române și programul politic și social al revoluțiilor ei viitoare”⁶.

Revoluția de la 1821 a fost prima din șirul acestor „revoluții viitoare” prevăzute de Bălcescu. Deși a avut centrul în Muntenia, ea și-a extins influența și în celelalte provincii românești — în Moldova, în Transilvania ca și în Dobrogea —, prelungindu-și ecoul chiar și după înfringerea mișcării, programul revoluției de la 1821 fiind completat în anii următori de înseși mutațiile ce aveau loc în societatea românească. În timp ce revoluția de la 1821 „a strigat dreptate și a vrut ca românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc”, a doua „viitoare revoluție” de la 1848 „a vrut ca românul să fie nu numai liber dar și proprietar, fără care libertatea și egalitatea e minciună. Pentru aceea adăugă la deviza sa cuvîntul frăție, această condiție de căpetenie a progresului social”⁷. Separate în timp printr-un interval de aproape șase decenii, evenimentele din 1784-1821 și 1848 sînt, în fapt, faze ale aceluiași proces revoluționar, manifestări identice, în esență, dar deosebite prin amploare. Caracterul unitar al revendicărilor lor, precum și continuitatea dintre cele trei momente dovedesc o dată mai mult că revoluția de la 1848 nu a fost „ediția românească” a desfășurărilor revoluționare europene, ci și-a avut rădăcinile adînc împlinite în realitățile românești.

Revoluția română de la 1848 a fost pregătită din punct de vedere ideologic în întreaga perioadă ce s-a scurs de la 1821 și pînă la marele eveniment de la mijlocul secolului trecut. A fost o epocă de intense manifestări cu caracter național-revoluționar care au îmbrăcat o gamă variată de forme și metode de acțiune, desfășurate într-o strînsă unitate pe întreg

⁴ Vezi Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Iași, Edit. Junimea, 1980, 213-215.

⁵ Karl Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, București, Edit. Academiei, 1964, p. 115.

⁶ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 115.

⁷ *Ibidem*, p. 112.

spațiul românesc : de la editarea de publicații, care au primit nume semnificative, ce vizau idealurile pentru care luptau românii („Curierul românesc”, „Albina românească”, „Gazeta de Transilvania”, „Dacia literară”, „România”, „Magazin istoric pentru Dacia” etc.) prin care se propagau idealurile naționale și sociale ale poporului român, la intensificarea activității istoriografice și literare, care au contribuit, prin punerea în valoare a tradițiilor luptei poporului român, la dezvoltarea conștiinței necesității împlinirii năzuințelor pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii ; de la înființarea de societăți și asociații politice și culturale, precum „Societatea pentru învățătura poporului român” (1839), „Frăția” (1843), „Asociația literară a României” (1845), „Tinăra Dacie”, „Tinăra Românie” (1847) etc., ce militau pentru aplicarea unui ansamblu de măsuri și vizau transformarea din temelii a societății românești, la mișcări și frământări revoluționare ce s-au constituit în încercări de a impune rezolvarea obiectivelor majore ce stăteau în fața întregului popor român⁸. Toate acestea au contribuit și mai mult la adâncirea spiritului revoluționar, la pătrunderea în mase a ideilor innoitoare, la strângerea și mai mult a legăturilor dintre toți românii, pregătind astfel revoluția română de la 1848. Dînd expresie programatică conjuncțiunii naționalului cu socialul, ce trebuia să stea la baza programului și a acțiunilor viitoare revoluții, N. Bălcescu avea să afirme în 1847 : „Tînta noastră, domnilor, socotesc că nu poate fi alta decît unitatea națională a românilor. Unitate mai întîi în idei și în sentimente, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care [...] să facă un trup politic, o nație românească [...] La crearea acestei naționalități, la o reformare socială a românilor, bazată pe sfintele principii ale dreptății și ale egalității, trebuie să țintească toate silințele noastre”⁹. Se sublinia strînsa corelare ce trebuia să existe între lupta pentru unitate și cea pentru reforme social-politice, pentru îndepărtarea orînduirii feudale. În preajma anului 1848, de o parte și de alta a Carpaților, transformările revoluționare se aflau la ordinea zilei, iar problemele pe care revoluția era chemată să le soluționeze erau în fond asemănătoare. De o parte și de alta a Carpaților prefacerile sociale și economice au relevat necesitatea înlăturării sistemului feudal — principalul obstacol în calea progresului societății ; de o parte și de alta a Carpaților dorința înlăturării dominației străine și a unirii tuturor românilor era unanimă, ea fiind considerată condiția supremă a dezvoltării națiunii române și a afirmării ei între celelalte națiuni libere ale Europei.

Pe acest fond, stimulată și de uriașul val revoluționar ce cuprinsese continentul de la Oceanul Atlantic pînă la Marea Neagră, s-a născut și s-a dezvoltat în țările române o largă mișcare socială și națională, ale cărei obiective s-au regăsit într-o serie de documente programatice elaborate în cursul anului 1848 care, prin prevederi ca și prin formule, s-au constituit într-un program unic al revoluției române de la 1848. „Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servitutiilor feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea domina-

⁸ Vezi Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, București, Edit. Academiei, 1967, p. 3—118.

⁹ N. Bălcescu, *op. cit.*, vol. I, București, Edit. Academiei, 1974, p. 177—178.

ției străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează, așa după cum pe bună dreptate subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiasi popor, în pofida hotărelor despărțitoare, artificiale și vremelnice”¹⁰.

Programele revoluției¹¹ — *Petițiunea-proclamațiune a boierilor și notabililor moldoveni* înaintată la 28 martie/9 aprilie 1848 domnitorului Mihail Sturdza; *Principiile noastre pentru reformarea patriei* întocmite de emigrația moldoveană la Brașov la 12/24 mai 1848; *Dorințele partidei naționale în Moldova* redactate la Cernăuți de Mihail Kogălniceanu în numele revoluționarilor moldoveni, în august 1848; *Proclamația* lui Simion Bărnuțiu din 12/24 martie 1848, reluată și amplificată în *Puncturile națiunii române transilvane*, adoptate de Marea Adunare Națională de la Blaj din 3—5/15—17 mai 1848; *Proclamația* de la Islaz din 9/21 iunie 1848; *Petiția neamului românesc din Banat, Crișana și Maramureș* din 3/15—9/21 mai 1848; *Petiția* alcătuită de românii bucovineni în 20 mai/1 iunie 1848 și *Petiția* redactată la 30 iunie/11 iulie 1848 la Gura Humorului —, prin obiectivele comune sociale și naționale exprimate, într-o formă sintetică, stadiul de dezvoltare al societății românești, ca și dorința românilor de a-și impune dreptul la o viață liberă, unită și neatințată.

Un loc deosebit în cadrul acestor programe era deținut de dorința legitimă a unității și independenței naționale¹², chiar dacă ea nu a fost înscrisă răspicat — date fiind condițiile externe nefavorabile determinate de pozițiile contrarevoluționare ale celor trei imperii vecine — în toate documentele programatice. Prezent în programul intitulat *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, în care se prevedea „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatrnat românesc”¹³, caracterizată în *Dorințele Partidei naționale în Moldova* drept „cheia boltei fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”¹⁴, dezideratul unirii tuturor românilor în vatra străvechii Dacii a fost prezent în tot timpul revoluției, el culminând la Blaj unde, după cum avea să noteze Alecu Russo, „pe un cimp întins patruzeci de mii de români stau să asculte, sub aripile unui steag în trei culori, cuvântul inteligenței ardelen. Moldoveni și munteni, pribegi ai tulburărilor din țări, priveau cu bătaie de inimă adunarea, oștită grămadă după grămadă, după satele și ținuturile de unde veniseră oamenii; un popor întreg, de același port și aceeași limbă ca și a poporului nostru sta mareț în lumina soarelui”¹⁵. Strigătul concis dar hotărât al celor adunați la 3/15 mai 1848 pe Cîmpia Libertății de la Blaj — „Vrem să ne unim cu Țara !” — exprima simțămîntul de unitate care însuflețise veacuri de-a rîndul lupta poporului român, ca și dorința tuturor românilor de a lupta pînă la realizarea lui deplină. Semnificația istorică a marii adunări de la Blaj,

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Edit. Politică, 1973, p. 392.

¹¹ Vezi Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848—1849*, în *Revoluția de la 1848 în țările române. Culegere de studii*, București, Edit. Academiei, 1974, p. 35—55.

¹² N. Adăniloae, *Revoluția de la 1848 și problema unității naționale*, în *Revoluția de la 1848 în țările române. Culegere de studii*, p. 59—96.

¹³ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 508.

¹⁴ *Ibidem*, p. 663.

¹⁵ Idem, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, p. 131.

care proclamase, prin glasul celor 40 000 de participanți, dorința de unire a românilor de pe cele două versante ale Carpaților a fost subliniată atît de Nicolae Bălcescu, care caracteriza ziua de 3 mai drept „zi de lumină, de libertate și de mărire română” arătînd, „că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor”¹⁶, cit și de istoricul sas Ștefan Ludwig Roth care afirma că atunci „se des- teptase gîndul naționalității. Acest gînd prinse rădăcini atît de adînci, încît el nu va mai putea fi niciodată scos din inimile românilor”¹⁷.

Strîns legat de obiectivul unității naționale era cel al independenței — deziderat fundamental al revoluției. Îndepărtarea dominației străine — fie că se numea dominație habsburgică, suzeranitate otomană ori protec- torat țarist — și cucerirea independenței depline reprezentau condiții sine-qua-non ale progresului societății românești, ale afirmării ei plenare. Și acest deziderat nu putea să lipsească din programele revoluției. Așa, de pildă, în chiar primul său punct *Proclamația* de la Islaz cerea „independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V și neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale”¹⁸, deziderat prezent și în *Dorințele Partidei naționale în Moldova* prin care se cerea: „neatîrnarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru, fără amestec a orice puteri străine”¹⁹. La rîndul lui, *Programul* de la Blaj, ținînd cont de realitatea istorică existentă, înseria chiar la primul punct lupta pentru egala îndreptățire a românilor — locuitorii cei mai vechi și mai numeroși ai Transilvaniei — cu națiunile „privilegiate” (sașii, secuii și maghiarii) — și unirea lor cu frații de peste munți: „Națiunea română, răzîmată pe principiul libertății, egalității și fraternității — se arăta în *Programul* de la Blaj — pretinde independența sa națională în respectul politic ca să figureze în numele său ca națiune română, să-și aibă reprezen- tanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregă- torii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dînsa, atît în legislațiune, cit și în administrațiune”²⁰.

Ideile de unitate și independență înscrise în programe au fost afir- mate cu tărie în tot cursul revoluției. „România toată — arăta în iulie 1848 ziarul «Pruncul român» apărut la București sub conducerea lui C. A. Rosetti — această mare familie de frați nu poate fi fericită, nu poate fi tare și puternică decît numai prin unire; prin unire numai vom alcătui un stat mare, un stat care nu are a se teme de nici o putere străină și care să fie considerat între celelalte staturi libere [...] Numai unită România va înflori”²¹. Același deziderat a fost susținut în adunările de la Lugoj și Timișoara ale românilor bănățeni, ca și în ale celor bucovineni, aceștia din urmă cerînd ca obiectiv imediat dobîndirea autonomiei Bucovinei — provincie aflată din 1775 sub stăpînire habsburgică.

¹⁶ N. Bălcescu, *op. cit.*, vol. II, p. 115.

¹⁷ Victor Chereșteșu, *Adunarea națională de la Blaj, 3-5 (15-17) mai 1848. Înce- puturile și alcătuirea programului revoluției din 1848 din Transilvania*, București, Edit. Poitică, 1966, p. 509-510.

¹⁸ Cornelia Bodea, *1848a români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, p. 537.

¹⁹ *Ibidem*, p. 653.

²⁰ *Ibidem*, p. 484-485.

²¹ „Pruncul român”, an I, nr. 13 din 13 iulie 1848, p. 49-50.

Dorința înfăptuirii unității naționale și a dobândirii independenței — permanent și plenar afirmată în timpul revoluției române de la 1848 — a constituit principalul factor care a determinat intervenția militară străină. O exprima cu claritate cabinetul de la Petersburg atunci cînd afirma: „Planul lor [al revoluționarilor din Muntenia — n.n.] e, dealtfel, evident. El reiese din program și proclamațiile lor nu-l ascund. Este cel de a restaura, pe o bază istorică care n-a existat niciodată, antica lor naționalitate, adică de a înceta să fie provincii și de a constitui, sub numele de Regatul daco-roman, un nou stat separat și independent, la formarea căruia îi invită pe frații lor din Moldova, din Bucovina, din Transilvania și din Basarabia”²².

Înscrierea în programe a acestor deziderate naționale ca și susținerea lor, prin cele mai diverse mijloace, în tot cursul revoluției subliniază o dată mai mult perfectă înțelegere a înaltelor comandamente care guverneau însuși procesul devenirii istorice românești, de realizarea cărora depindea și înfăptuirea celorlalte obiective social-politice și economice ce vizau modernizarea societății.

Documentele programatice ale revoluției române de la 1848 erau unanime în a recunoaște necesitatea așezării tuturor instituțiilor statului pe baze noi, ele conținînd revendicări, cerințe și prevederi care defineau noua structură a adunărilor legislative, ce trebuiau să fie alese pe baza unor principii electorale democratice care reglementau atributele instituției domniei, ce urma să devină o instituție a patriei, putînd fi încredințată aceluia dintre fiii poporului, indiferent de clasă socială, care ar fi reprezentat mai bine interesele țării.

O atenție aparte a fost acordată în tot cursul revoluției problemelor sociale, și, cu precădere, a celei agrar-tărănești. Desființarea servitutiilor feudale și improprietărirea țăranilor cu pămînt erau considerate drept condiții fundamentale pentru dezvoltarea rapidă a relațiilor capitaliste de producție. Revoluționarii erau perfect conștienți că numai abolirea iobăgiei în Transilvania și a sistemului clăcii în Moldova și Muntenia putea asigura succesul revoluției. De aceea, în Petiția-proclamație din 28 martie/9 aprilie de la Iași se prevedea „grabnică îmbunătățire a stării locuitorilor săteni”²³, în timp ce în *Proclamația* de la Islaz din 9/21 iunie, la articolul 13 — „emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire”²⁴ idee reluată și în *Dorințele Partidei naționale în Moldova* al cărui punct V prevedea: „a se obori boierescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dîndu-se o dreaptă despăgubire vechilor stăpîni ai pămîntului”²⁵, spre deosebire de *Prinipiile noastre pentru reformarea patriei*, în care se cerea „improprietărirea lăcuitorilor săteni fără nici un fel de răscumpărare din partea lor”²⁶. La rîndul ei, Adunarea de la Blaj a pus în modul cel mai categoric problema desființării iobăgiei, măsură care trebuia să ducă, în același timp, la înlăturarea opresiunii străine și la afirmarea drepturilor naționale ale poporului român: „Națiunea română, ajungînd la

²² Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 813—814.

²³ *Ibidem*, vol. I, p. 360.

²⁴ *Ibidem*, p. 537.

²⁵ *Ibidem*, p. 661.

²⁶ *Ibidem*, p. 507.

conștiința drepturilor individuale, cere fără întârziere — se arăta în Programul de la Blaj — desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi atit în comitate, cit și în districte, scaune și granița militară”²⁷.

După cum se observă, erau două concepții diferite pentru rezolvarea problemei țărănești : improprietărirea prin despăgubire a marilor proprietari de pământ și fără nici o răscumpărare. Dar dincolo de această diferențiere, determinată de imperativul realizării unui front revoluționar unit, preocupările pentru rezolvarea problemelor marii majorități a populației apar ca fiind deosebit de însemnate, subliniindu-se încă o dată clarviziunea de care au dat dovadă fruntașii revoluției române. Comentind, de altfel, însemnătatea articolului 13 din proclamația de la Islaz, Nicolae Bălcescu, cel care încă în 1846 semna lucrarea *Despre starea socială a muncitorilor plugari*, avea să afirme că „revoluția de la 1848 se afla în întregime în acest articol”²⁸, iar cunoscutul economist, sociolog și agronom Ion Ionescu de la Brad considera că „în aceste cuvinte zace toată viitorimea de bogății și putere a țării și pentru aceea art. 13 devine problemul cel mai însemnat și mai greu de dezlegat al epocii noastre și care merită toată băgarea de seamă”²⁹. Și pentru aplicarea acestui articol 13 al *Proclamației* de la Islaz, guvernul provizoriu revoluționar a hotărât la 9/21 iulie înființarea Comisiei proprietății, alcătuită dintr-un număr egal de proprietari și de țărani, și al cărei vicepreședinte era Ion Ionescu de la Brad care, alături de Nicolae Bălcescu, se situa pe linia unei rezolvări radicale a problemei agrare. Chiar dacă problema agrară nu și-a găsit o soluționare imediată, Comisia proprietății fiind desființată la 19/31 august, ea a continuat să rămână în atenția revoluționarilor, presa vremii publicind numeroase articole în care se sublinia nu numai însemnătatea ei economică, socială, politică și națională, ci se căutau chiar soluții pentru rezolvarea ei.

Problema agrară a ocupat, neîndoielnic, o poziție centrală în programele și acțiunile revoluționare. În afara prevederilor referitoare la emanciparea țăranilor și la improprietărirea lor, dar în strinsă legătură cu aceasta, actele programatice de la 1848 cuprindeau și revendicări privitoare la desființarea dărilor și a altor obligații ale țăranilor către proprietarii de moșii și stăpînire.

Înlăturarea relațiilor de producție feudale și înlocuirea lor cu altele noi, capitaliste, presupunea nu numai rezolvarea problemei agrare. În fața revoluției române stătea sarcina prefacerii stărilor existente în toate sectoarele vieții economice, sociale, politice, culturale și militare. Astfel, se milita pentru crearea condițiilor necesare dezvoltării libere a comerțului, industriei, a înfloririi sistemului bancar și de credit, prin crearea băncii naționale și a băncii de scont, destinate să confere o solidă temelie economică societății românești moderne. Totodată, se milita pentru egalitatea politică și civilă, pentru libertatea individuală, a tiparului, religioasă, pentru instrucție egală și gratuită a tuturor locuitorilor — măsuri menite a asigura instaurarea „domniei poporului prin popor”.

²⁷ *Ibidem*, p. 485.

²⁸ N. Bălcescu, *op. cit.*, vol. II, p. 76.

²⁹ I. Ionescu, *Proprietatea este baza societății*, în „Pruncul român”, an I, nr. 23 din 5 august 1848.

Un loc aparte în preocupările revoluționarilor români l-au ocupat problemele militare³⁰. Fruntașii mișcării românești de eliberare au acordat o deosebită importanță factorului militar, considerat a fi un element însemnat în procesul de constituire a statului național modern. Revoluționarii au cerut „ridicarea pedepselor trupești înjositoare caracterului de miliție națională”³¹, scutirea de impozit a militarilor la ieșirea din slujbă și recrutarea prin sorți. „Cînd veți lăsa pușca din mină — se arăta în *Proclamația* de la Islaz — de azi înainte vă așteaptă o patrie, iar nu claca și biciul dorobântului”, ofițerilor recomandându-li-se să lupte „asupra vrăjmașilor patriei” și să-și scoată săbiile „înaintea soarelui dreptății și al libertății patriei”³².

Revoluționarii au avut însă în vedere, înainte de toate, organizarea unei forțe armate legată nemijlocit de națiune, sub forma gărzii naționale, necesară apărării și consolidării cuceririlor revoluționare ale poporului atît împotriva elementelor contrarevoluționare interne, cît și a dușmanilor externi ai revoluției. Astfel, *Proclamația* de la Islaz decreta garda națională drept instituția în care „tot românul se naște al ei soldat, tot românul e un gvardian al fericirii publice, un garant al libertății publice”³³, subliniindu-i profundul democratism prin cuprinderea în cadrele ei a tuturor cetățenilor țării, indiferent de poziția lor socială. *Proiectul de constituție pentru Moldova* sublinia că garda națională va trebui să fie formată din „toți românii în stare a purta arme și care nu fac parte a armiei active”³⁴, fără ca înființarea ei să ducă la desființarea armatei permanente și a celei teritoriale. La rîndul lui, *Programul* de la Blaj prevedea, la articolul 10, „înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țării înlăuntru și în afară”³⁵, cum se afirma, de altfel, și în *Dorințele partidei naționale în Moldova*.

Prin constituirea gărzilor naționale se urmărea menținerea sub arme a unor efective sporite dintre bărbații apți de luptă și mobilizarea, la nevoie, a celor ce trecuseră prin armata permanentă și teritorială, aceste formațiuni urmînd să concure la realizarea obiectivului suprem — înarmarea întregului popor —, considerat indispensabil pentru victoria revoluției.

Gărzile naționale au fost organizate în Muntenia pe principiul teritorial, numai în București efectivele lor ridicîndu-se la 10 375, puse sub comanda unui „inspector general al tuturor gărzilor naționale”, funcție deținută, începînd cu 18/30 iunie 1848, de Gheorghe Magheru. În Transilvania, înființarea gărzilor naționale s-a hotărît la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai, în aceste formațiuni urmînd a fi cuprins „tot omul de la 17 pînă la 50 de ani”³⁶. Răspunsul la mobilizare a fost prompt și entuziast. Sub conducerea lui Avram Iancu³⁷, sprijinit de o serie de colaboratori apropiați (Axente Sever, Simion Balint, Ioan Buteanu,

³⁰ Vezi Constantin Căzănișteanu, *Probleme militare în revoluția română de la 1848*, în *Revoluția de la 1848 în țările române. Culegere de studii*, p. 131—144.

³¹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. I, p. 360.

³² *Ibidem*, p. 539.

³³ *Ibidem*, p. 534.

³⁴ *Anul 1848 în țările române*, tom III, București, 1903, p. 139.

³⁵ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. I, p. 486.

³⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 916.

³⁷ Vezi Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, Edit. Științifică, 1968.

Petru Dobra ș.a.), armata revoluționară din Transilvania, prin modul cum a fost concepută și organizată, prin forță și originalitate, prin capacitatea de rezistență și ripostă, s-a situat printre cele mai redutabile armate revoluționare din timpul mișcărilor europene din 1848. Luptele duse împotriva trupelor intervenționiste pe valea Arieșului, în zona Abrud-Cimpeni, la Zlatna și Cricău, la Ocolisel și Băișoara, precum și în alte zone ale Munților Apuseni³⁸ au dovedit forța de care era capabilă oastea revoluționară aflată sub conducerea lui Avram Iancu, care a instaurat în Apuseni o „republică românească”³⁹, zonă devenită „centrul adevăratului război național”⁴⁰.

Clarviziunea de care au dat dovadă fruntașii pașoptiști în ceea ce privește organizarea armatei s-a vădit în cele mai grele clipe ale revoluției, odată cu pătrunderea în țară a trupelor străine intervenționiste. Vitejia dovedită atunci de unitățile militare române a fost deosebită. În lupta din Dealul Spirii din 13/25 septembrie 1848 dintre unități otomane și pompierii conduși de căpitanul Pavel Zăgănescu care „s-au jertfit într-o înfruntare inegală copleșiți de superioritatea invadatorului, pentru salvarea cauzei sfinte a revoluției, pentru apărarea pământului patriei”⁴¹, s-a evidențiat încă o dată legătura strinsă dintre armată și popor, hotărîrea nestrămutată a ofițerilor și trupei de a respinge agresiunea străină, de a salvagarda cuceririle revoluționare.

Aceeași osmoză dintre popor, oștire și revoluție s-a dovedit și cu ocazia organizării taberei de la „Cîmpul lui Traian”. La îndemnul insufletitor al lui Gheorghe Magheru, organizatorul și comandantul taberei — „Aideți, dar, frații mei români! alergați cu orice arme veți avea securi, lănci, coase, puști [...] alergați sub steagul libertății și aideți cu toții să ne luptăm și să păstrăm sfintele drepturi ce păgînii vor să ni le hrăpească”⁴² — în tabără s-au adunat peste 30 000 de oameni, hotărîți să lupte împotriva forțelor intervenționiste străine. Chiar dacă, sub presiunea pericolului extern copleșitor, tabăra a fost în cele din urmă dizolvată pentru a nu expune, țara unui „război fatal”⁴³, ea a evidențiat pregnant forța și capacitatea națiunii române de a transpune în practică principiul înarmării întregului popor în vederea purtării unui război popular contra unor forțe antirevoluționare superioare atît ca înzestrare, cît și ca număr.

Intervenția brutală a acelor trei mari imperii vecine — otoman, țarist și habsburgic — au pus capăt revoluției române și au împiedicat, temporar, realizarea țelurilor ei sociale și naționale. În perioada ce a urmat s-a depus o susținută și variată activitate pentru materializarea comple-

³⁸ Vezi *Raportul lui Avram Iancu din noiembrie 1849*, în Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 1025—1060.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Edit. Politică, 1973, p. 458.

⁴⁰ K. Marx, *op. cit.*, p. 158.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, 1973, p. 594.

⁴² *Documente privind istoria militară a poporului român, ianuarie 1848—decembrie 1856*, București, Edit. Militară, 1986, p. 49.

⁴³ I. Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 250.

xului program preconizat de pașoptiști. O exprima cu claritate în 1850 Nicolae Bălcescu: „Această revoluție odată realizată, ne rămăneau alte două revoluții de făcut: o revoluție de unitate națională și, mai târziu, de independență națională pentru a face astfel națiunea să reintre în plenitudinea drepturilor sale firești”⁴⁴.

În întreaga perioadă ce a urmat revoluției de la 1848 s-au depus serioase eforturi pentru înfăptuirea uneia din obiectivele ei — unirea — de realizarea căreia erau legate dezideratele cele mai arzătoare de eliberare socială și națională nutrite de forțele înaintate ale societății românești. Unirea realizată prin dubla alegere din 5 și 24 ianuarie 1859 a colonelului Alexandru Ioan Cuza — „actul energetic al întregii națiuni române” — a fost prima etapă pe drumul constituirii statului național român. Ea a creat, totodată, cadrul propice aplicării unora dintre prevederile înscrise în programele revoluției de la 1848: improprietățile țărănilor, secularizarea averilor mănăstirești, dezvoltarea economiei, comerțului, învățămîntului, a armatei naționale etc. Pasul următor, preconizat de documentele programatice pașoptiste l-a constituit anul 1877, anul proclamării și al cuceririi independenței depline de stat a României. Independența va deschide o nouă etapă în lupta națională a românilor, care-și va găsi împlinirea în 1918 cînd, prin unirea Transilvaniei la patria-mamă, românii își vor desăvîrși statul național unitar, ale cărui baze fuseseră puse în 1859.

Moment crucial în istoria poporului român, revoluția de la 1848 a dat așadar nu numai o puternică lovitură vechilor rînduiri feudale, dar a deschis drum larg prefacerilor înnoitoare în structura societății românești, realizării marilor deziderate de unitate și independență ale poporului român. Așa cum subliniază secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „revoluția începută în 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii Principatelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socială”⁴⁵.

Prin însemnătatea și semnificația ei, prin deschiderile ce au jalonat devenirea ulterioară a poporului român, revoluția română de la 1848 nu a fost decît începutul drumului la capătul căruia poporul român avea să-și găsească deplin libertatea, unitatea și independența, evenimentul de la care se împlinesc 140 de ani înscriindu-se cu litere de aur în cartea neamului românesc.

⁴⁴ N. Bălcescu, *op. cit.*, vol. IV, București, Edit. Academiei, 1964, p. 277—278.

⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Edit. Politică, 1973, p. 398—399.